

3. Беличева С. А. Основы превентивной психологии. М.: Академия, 2001. 160 с.
4. Ядов В.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности // Методологические проблемы социальной психологии/под ред. Е. В. Шороховой. М.: Наука, 1975. С. 89–105.
5. Зеленков П. Г. Правовое сознание в процессах социализации и десоциализации личности. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. 2006. № 23, т. 5. С. 37–42.
6. Gaylord M. S., Galliher J. F. *The Criminology of Edwin Sutherland*. New Brunswick; London: Transaction Publishers, 1988. 184 p.
7. Palmer S., Humphrey J. *Deviant Behavior: Patterns, Source and Control*. N.Y.: Plenum Press, 1999. 128 p.
8. Первова И. Л. Асоциальное поведение несовершеннолетних: социально-типологический анализ: дис. ... д-ра социол. наук: 22.00.04. СПб., 2000. 340 с.

Надійшла до редколегії 24.09.2016

ВОРОБЬЁВА И. В., ЛАРИОНОВ С. А. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

Осуществлён теоретический обзор проблемы десоциализации личности в подростковом возрасте. Проанализированы закономерности и механизмы нормативного психического развития в подростковом возрасте, доминирующие мотивы и интересы подростков. Раскрыты содержание понятий «социализация» и «десоциализация», механизмы и закономерности социализации и её дефектов в подростковом возрасте. Проанализированы зарубежные и отечественные теории десоциализации подростков.

Ключевые слова: социализация, десоциализация, подростки, взросление.

VOROBYOVA I. V., LARIONOV S. O. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE DE-SOCIALIZATION OF PERSONALITY IN THE AGE OF ADOLESCENCE

Theoretical overview of the problem of the de-socialization of personality in the age of adolescence has been implemented. The patterns and mechanisms of normative mental development in the age of adolescence, the dominant motives and interests of youngsters have been analyzed. It has been demonstrated that the key psychological process of the age of adolescence is growing-up, which is to overcome the inconsistencies between the existing mental and behavioral abilities of an individual and the requirements of the “adult” society. Most indicative objective elements of growing-up are attitudes of a minor to various aspects of reality; they are formed on the basis of the subjective experience of adulthood.

It has been demonstrated that the development of personality in the age of adolescence occurs as far-ther – as the less under the influence of the processes of learning and education, and as more under the influence of the socialization process, in small groups of communication. Mechanisms and patterns of this process have been demonstrated.

The content of the notion of the de-socialization, its mechanisms and patterns in the age of adolescence have been revealed. The generalization of the results of experimental studies, presented in the scientific psychological literature, allowed to present features of the de-socialized minor and an indicative list of his psychological characteristics.

Keywords: socialization, de-socialization, youngsters, growing-up.

УДК 159.9:378.635.174-057.87

Д. М. КИСЛИНСЬКА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5834-383X>

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ РЕГУЛЯТОРІВ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ В УМОВАХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Розглянуто особливості формування ціннісних регуляторів поведінки правоохоронців на етапі фахової підготовки. Виокремлено та розкрито сутність чотирьох основних функцій ціннісних орієнтацій особистості: визначення мети, мотивування, оцінювання та саморегуляції активності людини. Підкреслено значення періоду навчання у вищому навчальному закладі для розвитку ціннісно-сміслових структур особистості.

Виокремлено, проаналізовано та надано змістовну характеристику чотирьом основним етапам формування ціннісних регуляторів поведінки майбутніх правоохоронців. Розкрито сутність засобів організації процесу формування системи ціннісних орієнтацій майбутніх правоохоронців на етапі професійної підготовки.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, регулятори поведінки, етапи формування ціннісних регуляторів поведінки, майбутні правоохоронці, фахова підготовка.

Kislinskaya, D.M. (2016), "The formation of the behavioral values of the future law-enforcement officers during the professional training" ["Formuvannya tsinnisnykh rehuliatoriv povedinky maibutnikh pravookhorontsiv v umovakh fakhovoi pidhotovky"], *Pravo i Bezpeka*, No. 3, pp. 129–133.

Постановка проблеми. В умовах системного реформування, модернізації та покращення ефективності професійної діяльності працівників правоохоронної системи суттєвого значення набуває професійна підготовка висококваліфікованого персоналу для органів і підрозділів поліції. Характерною ознакою будь-яких трансформацій як у суспільстві, так і в державних системах є дестабілізація, руйнація системи цінностей, збільшення чинників професійного та соціального стресу, розбіжність між запитами і наявними умовами життєдіяльності тощо. Учені наголошують, що чим динамічнішими є соціально-економічні перетворення в суспільстві, тим сильніше змінюються ціннісні орієнтації, тим більш суперечливим і менш прогнозованим стає процес їх формування [1; 2].

Усі зазначені ознаки вимагають нового підходу до процесу професійного становлення особистості правоохоронця та обумовлюють нагальну потребу у формуванні системи ціннісних орієнтацій і переконань майбутніх правоохоронців, що буде визначальною мірою впливати на якість розв'язання ними професійних завдань та організацію стратегій власного життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Представниками різних наукових течій активно ведеться пошук визначення ролі й структури ціннісних орієнтацій. Ціннісно-смилова сфера особистості як складна ієрархічна та динамічна структура стала предметом досліджень психологів на заході (М. Вебер, Е. Дюркгейм, А. Маслоу, Р. Мертон, Т. Парсонс, М. Рокіч, Е. Фромм та ін.) і на пострадянському просторі (К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, Ф. Басін, О. Леонтєв, Д. Леонтєв, М. Лапін, А. Здравомислов та ін.). Активно розробляється ця проблематика і в Україні (М. Боришевський, П. Ігнатенко, Т. Кириленко, В. Клименко, С. Максименко, І. Маноха, В. Роменець, Т. Титаренко, В. Циба, Т. Яценко та ін.).

Багато вчених (І. Бех, Т. Бутківська, Н. Логвінова, Л. Ломако, О. Светличний, О. Сухомлинська, О. Фанталова, А. Фролова, Т. Вілюжаніна, В. Крижко, О. Мешко, Ю. Пелех, Г. Радчук, Н. Ткачова та ін.) досліджують особливості становлення ціннісних орієнтацій у процесі навчання студентів.

Метою статті є розгляд основних напрямків формування ціннісних регуляторів поведінки

майбутніх правоохоронців в умовах фахової підготовки у виші.

Виклад основного матеріалу. Ціннісні орієнтації – це найважливіші елементи структури особистості, що формуються в процесі засвоєння соціального досвіду та проявляються в цілях, ідеалах, переконаннях, уявленнях. Вони є фактором регуляції поведінки та взаємовідносин людини [3, с. 748]. Як стверджують деякі вчені (Ф. Є. Василюк, Д. О. Леонтєв, С. Л. Рубінштейн, М. С. Яницький), система розвинених ціннісних орієнтацій – це ознака зрілості особистості, показник міри її соціальності і того, що можна очікувати від індивіда.

Теоретичний аналіз досліджень проблеми ціннісних орієнтацій особистості дозволив виокремити чотири її основні функції:

1) визначення мети – цінності орієнтують людину серед об'єктів навколишнього світу, тобто не тільки регулюють, а й направляють дії [4, с. 132]; визначають життєву перспективу, «вектор» розвитку особистості та виконують одночасно функції усвідомлення картини майбутнього, регулювання поведінки і визначення її мети [2, с. 56];

2) мотивування – цінності є вибірковою системою спрямованості інтересів і потреб особистості, джерелом мотивів, тобто найважливішим психологічним органом саморозвитку й особистісного зростання, визначаючи одночасно його напрямок і способи його здійснення [5, с. 97];

3) оцінювання – ціннісні орієнтації викликають певне емоційне ставлення особистості до різних сторін і явищ життя на основі особистого досвіду, що виражається у визначенні значимості об'єкта, усвідомлення особистістю свого ставлення до суспільства, самого себе, навколишньої дійсності [1; 5].

4) саморегуляція активності людини – ціннісні орієнтації функціонують не лише як способи раціоналізації поведінки, а й як підсвідомі структури, що визначають спрямованість волі, уваги та інтелекту [5, с. 158]. Ціннісні орієнтації забезпечують саморегуляцію діяльності людини, яка полягає в її здатності свідомо вирішувати поставлені завдання [2; 5].

Враховуючи викладене, можемо стверджувати, що усвідомлені цінності суб'єктивно готові до реалізації шляхом їх використання в

соціально орієнтованій діяльності, яка здійснюється за допомогою спеціальних умінь, прийомів і навичок. Оскільки ціннісні орієнтації формуються в процесі соціального розвитку індивіда, в ході виконання ним соціальних ролей, їх розвитку буде сприяти спрямований соціальний вплив такими інститутами, як сім'я, школа, вищий навчальний заклад, а в умовах сьогодення не слід виключати і вагомий вплив ЗМІ, реклами та інтернету.

Період навчання у ВНЗ є надзвичайно значущим для розвитку особистості. Вищий навчальний заклад здійснює істотний вплив на формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді, виконуючи функцію трансляції цінностей і залучаючи особистість до цінностей соціуму та культури майбутньої професії, допомагає присвоїти їх. Перед викладачами вищої школи постає завдання створити цілісний освітній простір, сприятливий для формування у студентів системи ціннісних орієнтацій, що визначає спрямованість особистості в цілому. Професійний розвиток передбачає рух особистості у професійному просторі, що залежить від закономірностей психічного розвитку та відбувається в певних соціокультурних умовах. Професійне середовище відіграє значну роль у формуванні професіонала-фахівця [6, с. 163].

Викладач-фахівець є представником професійно-культурного шару та носієм спеціальних знань, умінь і навичок із певним особистим світоглядом, життєвими установками та цінностями, який не тільки транслює знання, а й безпосередньо впливає на особисте становлення студентів.

Система цінностей, на думку В. Г. Афанасьєва, – це представлена в ідеальній формі стратегія поведінки. Роль ціннісних орієнтацій полягає в тому, що вони детермінують як особистісну, так і професійну поведінку, забезпечуючи зміст і спрямованість діяльності [7, с. 245–250]. У процесі діяльності проявляються, закріплюються, перевіряються та коректуються ціннісно-сміслові орієнтації особистості. При цьому процес формування ціннісних орієнтацій та діяльність впливають один на одного. Так, з одного боку, протягом навчання у ВНЗ відношення до освітньо-професійного середовища формується на основі системи особистісних ціннісних орієнтацій, а з іншого – навчання та діяльність впливають на систему ціннісно-сміслових орієнтацій особистості.

У майбутніх правоохоронців формування системи ціннісних орієнтацій відбувається поетапно та співвідноситься з періодами навчання у виші. Нами було виокремлено кілька етапів.

Перший етап – переоцінка цінностей і переконань, якими керувалась особистість до цього, – співпадає з першим курсом навчання. Відбувається адаптація майбутніх правоохоронців до нових умов життя, навчання і несення служби. Курсанти виробляють навички та уміння, необхідні для навчання у відомчому навчальному закладі зі статутним розпорядком дня, знайомляться з реаліями майбутньої професії. Участь у навчально-професійній діяльності змінює вимоги, що пред'являють викладачі до курсантів. З'являється система прав та обов'язків, дотримання яких є невід'ємною частиною навчання у профільному вузі правоохоронної структури. На першому курсі навчання як необхідні домінують дисциплінованість, організованість, відповідальність. Саме ці якості особистості курсантів активно впливають на адаптацію першокурсників до навчання у вузі та забезпечують її успішність. Як підкреслюють дослідники [1; 8; 9], на формування особистісних цінностей курсантів впливають різні види навчальної діяльності, серед яких необхідно виокремити науково-дослідну, навчальну практику, несення служби, встановлення міжособистісних відносин як із членами групи, так і з представниками інших спеціальностей. Внаслідок цього першокурсники входять у професійну спільноту, в них розвиваються загальні індивідуальні здібності та розширюються соціальні зв'язки. Ціннісні орієнтації поєднують у собі функції знання, цілепокладання, регуляції поведінки та набувають для людини особистісного сенсу, що стає основою діяльності.

Другий етап – інтеріоризація, присвоєння цінностей – другий курс навчання. Маючи певний досвід навчання у ВНЗ системи МВС, другокурсники вже більш упевнено несуть службу, їх характер загартувався, поведінка стала більш відповідальною та самостійною. У структурі особистості курсантів другого року навчання домінуючу позицію займають пізнавальна активність, самостійність, ініціативність, комунікативність. У процесі міжособистісної взаємодії здійснюється обмін ціннісними орієнтаціями із членами групи. Приділення уваги розвитку комунікативних та інтелектуально-вольових компонентів особистості може позитивно вплинути на формування ціннісних регуляторів поведінки майбутніх правоохоронців [8, с. 134–138].

Третій етап – особистісні зміни на основі нових ціннісних орієнтацій – третій курс навчання. Спостерігаються значні та якісні зміни в поглядах, переконаннях і поведінці третьокурсників. Формується більшість професійно важливих рис характеру, вмінь і навичок, розвивається

впевненість у власних силах і можливостях, творчий пошук, організаторські здібності тощо. На третьому курсі збільшується кількість профільних предметів, навчальна практика після другого курсу висвітлює різні боки обраної професії, що сприяє переосмисленню особистого уявлення про обраний напрямок професійної діяльності. Іноді реалії та уявлення не узгоджуються у свідомості курсанта, що призводить до кризи третього курсу, тобто в цей період здійснюється переоцінка цінностей як професійного, так і особистого рівнів. Однак потім це призводить до усвідомлення себе, свого місця в обраній професії та бажання знайти особистісну модель професійного розвитку.

Четвертий етап – діяльність щодо вибудовування власної ієрархії цінностей – четвертий курс навчання. Курсанти демонструють певний рівень соціальної зрілості особистості, стійкі мотиви та готовність до професійної діяльності. Результатом цього етапу стає домінування наявності практичного досвіду в процесі формування себе як професіонала та становлення професійної самосвідомості й особистісної зрілості. Система ціннісних орієнтацій складається протягом діяльності й засвоєння сутності суспільних цінностей та інтеріоризації їх в особисті. У цей час особистісна система цінностей вибудовується в певну індивідуальну ієрархію, яка виступає регулятором поведінки та діяльності.

Умовами формування ціннісних орієнтацій у майбутніх правоохоронців визначають такі: розуміння причин і умов, за яких об'єктивні цінності курсантів стають суб'єктивно значи-

мими, стійкими життєвими орієнтирами особистості, її ціннісними орієнтаціями; підготовка науково-педагогічного складу до процесу формування ціннісних орієнтацій у майбутніх правоохоронців; усвідомлення курсантами цінностей соціуму, культури й майбутньої професійної діяльності; соціально-орієнтована діяльність курсантів.

Ефективними засобами організації процесу формування системи ціннісних орієнтацій майбутніх правоохоронців на етапі професійної підготовки є: надання інформації про майбутню професію, що дозволить сформувати адекватний тип мотивації до правоохоронної діяльності; активізація діяльності з використанням інтерактивних методів навчання; розвиток творчого підходу у вирішенні складних професійних завдань; засвоєння змісту основних видів професійної діяльності; отримання спеціальних знань, умінь і навичок; розвиток професійно важливих якостей; включення механізмів особистісного розвитку (самопізнання, рефлексія); створення підтримуючого середовища.

Висновки. Таким чином, саме пошук шляхів формування ціннісних орієнтацій майбутніх правоохоронців допоможе процесу становлення нової формації фахівців-правоохоронців, здатних після здобуття освіти ефективно виконувати професійні завдання.

Перспективним, на наш погляд, є розробка й упровадження теоретичної та практичної моделі формування та розвитку ціннісно-сміслових регуляторів поведінки правоохоронців протягом навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Журавлева Н. А. Динамика ценностных ориентаций личности в условиях социально-экономических изменений: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. М., 2002. 228 с.
2. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2000. 204 с.
3. Новейший психологический словарь/под общ. ред. В. Б. Шапаря. Ростов н/Д: Феникс, 2005. 808 с.
4. Наумова Н. Ф. Социологические и психологические аспекты целенаправленного поведения. М.: Наука, 1996. 200 с.
5. Здравомыслов А. Г. Потребности, интересы, ценности. М.: Политиздат, 1986. 222 с.
6. Мілорадова Н. Е. Простір професійного розвитку як невід'ємна складова професіогенезу особистості. *Право і Безпека*. 2015. № 4 (59). С. 160–165.
7. Афанасьев В. Г. Системность и общество. М.: Политиздат, 1980. 368 с.
8. Ихсанова Д. Т. Развитие ценностных ориентаций студентов в процессе адаптации к обучению в высшем учебном заведении: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05, 19.00.07. Алматы, 2010. 27 с.
9. Сабирова Р. Ш. Исследование динамики самосознания личности студентов современного вуза: автореф. дис. ... д-ра психол. наук. Алматы, 1997. 24 с.

Надійшла до редколегії 14.09.2016

КИСЛИНСКАЯ Д. М. ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ РЕГУЛЯТОРОВ ПОВЕДЕНИЯ БУДУЩИХ ПРАВООХРАНИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Рассмотрены особенности формирования ценностных регуляторов поведения правоохранителей на этапе профессиональной подготовки. Выделена и раскрыта сущность четырёх основных функций ценностных ориентаций личности: определения цели, мотивации, оценки и

саморегуляції активності людини. Підкреслено значення періода навчання в вищому навчальному закладі для розвитку ціннісно-смыслових структур особистості.

Виділено, проаналізовано і дано змістову характеристику чотирьом основним етапам формування ціннісних регуляторів поведінки майбутніх правоохоронців. Розкрито сутність засобів організації процесу формування системи ціннісних орієнтацій майбутніх правоохоронців на етапі професійної підготовки.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, регулятори поведінки, етапи формування ціннісних регуляторів поведінки, майбутні правоохоронці, спеціальна підготовка.

KISLINSKAYA D. M. THE FORMATION OF THE BEHAVIORAL VALUES OF THE FUTURE LAW-ENFORCEMENT OFFICERS DURING THE PROFESSIONAL TRAINING

The author considers the place of the life values in terms of behavior determination. Life values are the most important elements of the personality structure, which are formed during the process of gaining a social experience. They are revealed in the aims and beliefs of a personality. The author underlines that the life values determine the contents and the type of activity.

The life values are revealed, fixed and corrected during the life activity of a person.

The following was done: the features of the life values formation during the professional training were investigated; four main functions of the life values of a personality were determined: goal determination, motivation, self-esteem and self-regulation.

The meaning of studying in the higher educational establishment for the life values development is underlined. The author analyzed and characterized four main stages life values formation.

Also, the author investigated the tools for the life values formation process. The author claims that the system of life values is considered as the most important component of the personality structure.

Keywords: life values, behavioral regulators, stages of life-values formation, future law-enforcement officers, special training.

УДК 159.9

К. В. КУДАР,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1925-6431>

ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ У СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІСЛЯ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Описано особливості саморегуляції поведінки співробітників правоохоронних органів, які виконували службово-бойові завдання в нетипових умовах. Проаналізовано поняття «саморегуляція», мету саморегуляції поведінки та критерії її ефективності. Проведено порівняльний аналіз показників саморегуляції співробітників підрозділів Національної поліції та Національної гвардії України. Визначено сильні й слабкі сторони регуляторних здібностей учасників дослідження, надано рекомендації щодо вдосконалення саморегуляції.

Ключові слова: службово-бойова діяльність, саморегуляція поведінки, нетипові умови службової діяльності, саморегуляція поведінки, правоохоронці, стиль саморегуляції поведінки.

Kudar, K.V. (2016), "Features of the self-adjustment behavior of law enforcement officers after the fulfillment of duty and military activities" ["Osoblyvosti samorehuliatii povedinky u spivrobotnykiv pravookhoronnykh orhaniv pislia vykonannia sluzhbovo-boiovoi diialnosti"], *Pravo i Bezpeka*, No. 3, pp. 133–139.

Постановка проблеми. На сьогодні Україна переживає складний період. Події на сході висувають нові виклики працівникам правоохоронних органів. Співробітники правоохоронних органів ротаційно несуть службу в умовах, наближених до бойових, а потім у мирних умовах (після повернення додому). Ситуації, подібні до бойових, вимагають від керівників і рядових службовців швидкості ухвалення рі-

шень, оперативності дій та ефективності досягнення мети. Співробітник правоохоронних органів стає суб'єктом, який має певні військові навички та технічні здібності.

Слід зазначити, що наявна тактична й стратегічна підготовка, необхідна для діяльності службовців правоохоронних органів у нетипових умовах, не передбачає достатню психологічну підготовку, яка допомогла б не лише